

Міністерство освіти і науки України
Інститут історії України НАН України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Чернівецька міська рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства

**НА ПЕРЕТИНІ ЕПОХ.
ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА:
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ, ГЕОПОЛІТИЧНІ
ТА ГУМАНІТАРНІ НАСЛІДКИ,
ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ,
присвячена 110-й річниці початку
Великої війни 1914-1918 рр.**

МАТЕРІАЛИ ТА ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27-28 вересня 2024 року

Чернівці – 2024

УДК 94(100)"1914/1918"

Н 125

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 2 від 17.09.2024 р.).

Редакційна колегія: проф. О.В. Добржанський (голова), доц. В.Л. Карпо, проф. В.П. Фісанов, проф. О.І Сич, проф. М.К. Чучко, проф. Ю.І. Макар, доц. Г.М. Яценюк, доц. Г.М. Скорейко, доц. В.Є.Струтинський, доц. М.Р. Гуйванюк, доц. С.В. Герегова, доц. А.В. Мінаєв, асист. М.В. Глібішук (відповідальний секретар), асист. Н.М. Христан.

Рецензенти:

Литвин М.Р. – д.і.н., професор, завідувач відділу «Центру дослідження українсько-польських відносин» Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича.

Зуляк І.С. – д.і.н., професор Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Н 125 **На перетині епох. Перша світова війна: феноменологія, геополітичні та гуманітарні наслідки, історична пам'ять.** Міжнародна наукова конференція, присвячена 110-й річниці початку Великої війни 1914-1918 рр., Чернівці, 27-28 вересня 2024 р. Матеріали і тези доповідей / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2024. – 160 с.

УДК 94(100)"1914/1918"

У збірнику матеріалів та тез учасників конференції розглядаються актуальні питання історії Першої світової війни. Значна увага приділена паралелям подій Великої війни 1914-1918 рр. з сучасною війною російської держави проти України.

Для науковців, студентів, вчителів історії та широкого загалу читачів.

З М І С Т

МАТЕРІАЛИ

Олександр Лисенко

Чи необхідна для розв'язання «українського питання» ІІІ світова війна?	10
---	----

Олександр Реснт

Від Романових до Путіна: криваве розлучення України з Російською імперією і Перша світова війна як його тригер	20
--	----

ТЕЗИ

Aleksandr Ivanov

Ort during First World War	29
----------------------------------	----

Yevhen Shyshka

Residents of Mykolayivka village, Bakhmut uyezd, in the First World War	31
--	----

Сергій Адамович

План українського військового десанту на Кубань восени 1914 р.: нереалізований шанс	32
--	----

Олександр Безаров

Єврейське питання в Російській імперії у роки Першої світової війни на шпальтах «Киевлянина»	35
---	----

Катерина Біла

Українці Галичини та Буковини у воєнній пропаганді Російської імперії (1914 – 1917 рр.): «Збірний образ»	37
---	----

Тамара Богачик

Основні події Першої світової війни на території Північнобессарабського краю	39
---	----

Андрій Бойда

Взаємодія Василя Порайка і Євгена Коновальця
в Галичині та під час російського полону (1906-1916) 41

Оксана Вільшанська

Міське населення в роки Першої світової війни:
повсякденне життя і суспільні настрої 43

Олександр Гадинко

Місто Сторожинець в роки Першої
світової війни (1914-1918) 45

Сергій Гакман

Проблема Буковини в російсько-румунських
відносинах під час Першої світової війни 47

Світлана Герегова

Щоденник Івана Бажанського – вагоме джерело
з історії Великої війни на Буковині 49

Микола Глібіщук

Шпигуноманія у роки Першої світової війни:
буковинський вимір 51

Андрій Гресько

Контакти Андрея Шептицького та Дмитра Вітовського
під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) 53

Василь Грицканюк

Утворення маріонеткової ГСРР в Західній Україні
як один із наслідків Першої світової війни 55

Микола Гуйванюк

Парамілітаризація січового руху Галичини й Буковини
напередодні Першої світової війни 57

Олександр Добржанський

Національні прагнення українців Буковини
в роки Першої світової війни 60

Олександр Донік

Гуманітарна складова діяльності Союзу міст
в Україні в роки Першої світової війни 63

Оксана Дрогобицька

Санітарно-гігієнічне становище населення
Станиславівщини у 1918 – 1923 рр. 65

Владислав Єрмоленко

Василь Стефаник і Перша світова війна
(громадсько-політична діяльність) 67

Любов Жванко

Біженці Великої війни: трансформації краєвиду
українського провінційного міста 69

Андрій Жук

Діяльність греко-католицького духовенства
Тернопільщини в ході Першої світової війни 71

Іван Зуляк, Ярослав Богдан

Декларативні наміри російської окупаційної влади
щодо надання допомоги місцевому населенню
Тернопільської губернії у 1914 р. 73

Юлія Івасюта

Необхідність деколонізації Росії у аналогії
з наслідками цього ж процесу в 1917-1921 рр. 75

Оксана Каліщук

Історичні паралелі як інструмент аналізу
російсько-української війни: приклад Великої війни 77

Тарас Ковалець

Звичаї та повсякдення українців Галичини
й Галицького Поділля у часи «Великої війни»
очима німецьких солдатів 81

Андрій Королько

Російська окупація Покуття під час
брусиловського прориву 1916 р. 83

Петро Костючок

Стрест-тест етнополітичної адаптивності українців
карпатського регіону під час Великої війни (1914–1915 рр.) 85

Олена Кужельна

Перші дні роботи Товариства Червоного Хреста у Києві
на початку Великої війни. Зі спогадів киянина
Володимира Федоровича Романова 87

Ярослав Кушнір

Структура та завдання органів управління Буковини
в період адміністративної уніфікації Румунії (1918-1920) 90

Володимир Любченко

Обміни заручниками під час Першої світової війни:
Кейс Соломона Вайссельбергера та інших чернівчан 92

Борис Малиновський

Початок наступу німецьких військ
в Україні (лютий 1918 року)..... 94

Наталія Мартиненко, Микола Григоров

Організація медичної допомоги пораненим
в роки Першої світової війни 96

Тетяна Мінаєва, Андрій Мінаєв

Обмін військовополоненими інвалідами та
хворими під час Першої світової війни 98

Володимир Молчанов

Вплив науково-технічного прогресу на характер
Першої світової війни в Україні100

Сюзанна Мотрук

Вшанування пам'яті британських сестер милосердя
під час Великої війни на сучасному етапі103

Андрій Науменко

Організація та завдання російської та
австро-угорської кінноти на початку Першої світової війни106

Наталія Нечасєва-Юрійчук

Усвідомлення [не]безпеки: ідеї Інтермаріуму у ХХІ сторіччі108

Назарій Петрів

Євангельсько-баптистський рух на західноукраїнських землях
у переддень Першої світової війни110

Руслан Пиріг

Українська гетьманська держава в пошуках
прихильності Антанти (1918 рік)111

Ігор Піддубний

Роль біженців з Австро-Угорщини в організації
об'єднавчих процесів у роки Першої світової війни114

Марія Пірко

Воєнний щоденник Богдана Заклинського
як історичне джерело 117

Василь Притулюк

Місця національної пам'яті років Першої світової війни
в українсько-польських відносинах 119

Тарас П'ятничук

Образ ворога в американській політичній карикатурі
періоду Великої війни 1914-1918 рр. 121

Богдан Рибак

Михайло Ганушевський у вирії Першої світової війни
та визвольних змагань в Галичині в 1914-1921 рр..... 123

Людмила Рожкова

Мілітаристська пропаганда у роки першої світової війни 125

Олександр Сич

Пропаганда як спадок Першої світової війни 128

Ганна Скорейко

Галицько-Буковинський комітет і його роль у поверненні
українських бранців з російського полону 130

Людмила Стрільчук

Меморіал орлят, як відгомін Великої війни
у історичній пам'яті 133

Роман Тимченко,

Східна Галичина в умовах завершення
світової війни: між Києвом і Віднем 135

Мирослава Філіпович

Історична пам'ять як ціль у «гібридній війні» 137

Володимир Фісанов

Британські літератори у «війні слів»
у роки світового конфлікту, 1914-1916 139

Назарій Христан

Велика війна і соціум: антисемітизм у політиці російської
окупаційної адміністрації на Буковині у 1914 – 1915 рр. 141

Ігор Цепенда, Володимир Великочий

Перша світова війна як етап реалізації
українського соборництва на початку ХХ століття 144

Віталій Чебаник

«Озброєний мир»: вектори біполярної конфронтації
напередодні Першої світової війни 146

Михайло Чучко

Діяльність австрійських правоохоронних органів
на Буковині в роки Першої світової війни 148

Валентина Шандра

Евакуація шкіл з Царства Польського і
прифронтових українських губерній
під час Першої світової війни 150

Олег Шилюк

Повсякденне життя буковинців: документи
1914-1918 рр. з фондів університетської книгозбірні 152

Світлана Шульга

Чеська дружина у Великій війні155

Лілія Щербін

Між націоналізмом та лібералізмом:

українське питання та П. Струве157

Чи справилась російська держава з евакуацією вищих і середніх навчальних закладів? В основному, так. Незважаючи на численні недоопрацювання, як от: деяким гімназіям довелося міняти місця свого перебування через відмову у приміщеннях місцевих адміністрацій. Незабезпечення виїзду учнів з «своїми» школами призводило до того, що у місцях евакуації у деяких з них навчалося від 10 до 20 учнів. І все ж, спрямовані зусилля сприяли збереженню навчальних закладів для надання освіти молодим людям у складний час Першої світової війни.

Олег ШИЛЮК
(Чернівці)

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ БУКОВИНЦІВ: ДОКУМЕНТИ 1914-1918 РР. З ФОНДІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КНИГОЗБІРНИ

Історія Першої світової війни, є предметом численних наукових досліджень. Це монографії, підручники, статті, хрестоматії, факсимільні видання чи переклади документної спадщини того часу.

Наукова бібліотека Чернівецького національного університету (далі НБ ЧНУ) – одна з найстаріших бібліотек України. У фонді бібліотеки виокремлено відділ рідкісних книг та рукописів, який нараховує понад 70 тис. документів, більш ніж на 15 мовах світу. У розділі 90 (Буковинензія) міститься значний масив унікальних краєзнавчих документів, зокрема і опублікованих у період 1914-1918 рр. Саме цей масив, певним чином, був основою вищезгаданих досліджень і ми сподіваємось у перспективі слугуватиме подальшим новим науковим публікаціям.

Одна з вагомих, для історичних досліджень, група документів включає газетні видання граю, зокрема – «*Czernowitzer Zeitung*» (1914-1918), «*Czernowitzer Tagblatt*»

Олег Шилюк – к.і.н., асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

(1914-1916), «*Allgemeine Zeitung (Czernowitz)*» (1914-1916), «*Glasul Bucovinei*» (1918), «*Буковина*» (1915, 1917-1918) та інші. Для забезпечення збереження та зручності використання зроблена цифрова копія газети «*Буковина*» за 1885-1918 рр.

Іншу значну групу матеріалів, що стосуються досліджуваного періоду складають календарі, зокрема видання на українській мові – «*Реклямовий календар 1914*», «*Буковинський православний календар на звичайний рік 1915*», «*Буковинський православний календар на звичайний рік 1917*». Видання іншими мовами – «*Woitko's Taschen-Kalender 1913*», «*Altwiner Kalender für das Jahr 1917*», «*Calendarium pe anul ordinar 1918*».

У фонді наявні видання, що стосуються перебігу подій Першої світової війни на території Буковини, наприклад – *Hodoroabă, N. V. Razboiul în Bucovina și Galiția. - Iași : Tip. națională, 1915.*; *Weber, Julius. Die Russentage in Czernowitz : Die Ereignisse der ersten und zweiten russischen Invasion. - Selbstverl. des Verfassers. - Czernowitz : Kanarski, 1915.*, а також спогади фронтовиків – *Holy, Jaromir. Von Czernowitz bis Iwanogorod: Kriegstagebuch eines österreichischen Frontoffiziers. - Wien ; Leipzig : Braumüller, 1916.*

Досить цікавими є видання, що стосуються діяльності окремих інституцій в цей час, зокрема університетської бібліотеки під час російської окупації – *Klement, Robert. Die k.k. Universitätsbibliothek in Czernowitz während der ersten und zweiten russischen Invasion / R. Klement. - Wien, 1915.*

Не дивлячись на військові дії, постійні окупації виходили видання стосовно організації цивільно життя в краю, зокрема довідкові матеріали щодо населення, урядування, системи освіти тощо, зокрема – *Nistor, Ion. Românii și rutenii în Bucovina : Studiu istoric și statistic. - București ; Viena ; Lipsca (Leipzig) : Libr. Socec & Comp. și C. Sfetea, 1915.*; *Verordnungsblatt für das Volksschulwesen im Herzogthume Bukowina : Ausgegeben am 30. Jänner 1916. Jg. 1916. St. 1-5. - Czernowitz : Eckhardt'sche k.k. Universitäts - Buchdruckerei, 1916.*; *Kassner, Salomon. Die Juden in der Bukowina. - Wien ; Berlin : Löwit Verl., 1917.*; *Personalstand der k.k. politischen*

Behörden im Herzogtume Bukowina sowie der angegliederten Behörden und amtlichen Organe nach dem Stande vom 1. Jänner 1917. - Prag : Vereinigten graphischen Anstalten Koppe-Bellmann, [1917].

Унікальною є колекція оголошень та розпоряджень Чернівецького магістрату і російської окупаційної військової адміністрації, що були надруковані в період 1916-1917 років. Дані документи дозволяють отримати уявлення про деякі сторони повсякденного життя в Чернівцях у період Першої світової війни.

Згадано лише незначну кількість видань із того значного масиву матеріалів, який потребує подальшого наукового опрацювання. Одночасно досліджуються і провенієнції – особистих поміток, печаток, штампів тощо – що дозволяє відслідкувати звідки надійшли ці документи до бібліотеки університету, хто був їхнім попереднім власником.

З метою збереження та популяризації культурної спадщини, забезпечення освітніх, науково-дослідних, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки, інтеграції надбань українського народу у світовий культурний простір, бібліотека Чернівецького університету реалізує проєкт створення цифрової колекції «Буковінензія=Bucovinensia». Це ідея презентувати те, що не видається читачам з огляду на різні причини. Тобто, візуалізація широкого доступу через цифрові копії і водночас забезпечення збереження оригіналів документів через зменшення фізичного доступу до них. Зокрема, для вільного доступу, розміщені цифрові копії документів періоду Першої світової війни з фондів книгозбірні Чернівецького університету.